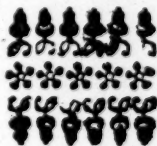

DE
SENSIBVS
INTERNIS.

TRACTATVS

GVILIELMI PEMBELI,
Aulæ Magdalenensis in Aca-
demia Oxoniensi nuper
alumni dignissimi.

Editio Posthuma.

OXONIÆ,
Excudebat H. HALL,
Impensis EDVARDI
FORREST. 1647.

m
m
qu
ip
tu
Sa
ste
ap
str
ria
ru
pla

Lectori S.

QUam inter schedu-
lus doctissimi Pem-
beli tractatus hic
occurreret propria
manu exaratus, non dubitavi-
mus tanquam genuinam prolem,
quia parentis ideam referebat,
ipsi ascribere, & quia luci ma-
turus erat, publici juris facere.
Sunt aliqua in hoc opusculo my-
steria philosophiae evoluta, quae
apud Philosophorum vulgus fru-
strà requirantur quàm hanc mate-
riam aliqui incuriosius tracta-
runt, alij in eâ frustrà sudarunt
plurimi, ut in arte reliqua in hoc

omnem locant operam ut exci-
tato contentione limo Philoso-
phia fontes turpiter fœdarent,
en clara fere omnia atq; expedi-
ta libellus iste exhibet. Tuum
erit, Lector, hanc qualemcunq;
ejus appellam aequi consulere, qui
abundè tulit laboris sui pretium
si quovis modo possit utilitati-
bus tuis inservire.

DE SENSIBVS INTERNIS.

Sensus interni sic dicuntur respectu exteriorum: Hi autem hanc appellationem sortiuntur, quia eorum organa locis exterioribus sita sunt; omnium quidem præter Tactus, cujus organum etiam usq; intimas corporis ipsiusque cerebri particulas penetrat. Interni itaq; erunt ob situm interiorum, intra ipsum cranium, & concavitates cerebri, ipsas autem respiciendo facultates & earum actus, superiores potius sensus dicendi fuerint, quibus alii subserviunt tanquam ministri sine quibus hi frustra animalibus dari fuissent. Actiones externorum ignobiliores sunt viz: receptio specierum & transmissio ad interiora.

res, Interni vero operationes secundo habent post intellectum loco præstantissimas, dijudicationem scilicet de objectis, & eorum ad utilitatem animalis discretionem & applicationem. Cum enim facultas sensitiva duplex sit Apprehensiva, & motiva; sub illâ comprehendunt omnes sensus; sub hac appetitum & locomotivam, Dicuntur autem sensus, facultates apprehensivæ, non quod omnes sint cognoscentes, sed quia sunt recipientes. Hoc enim omnium est, illud aliquorum, Discrimen sic pater.

Inferiores recipientes tantum species impressas ab objecto præsentis; nullo autem modo dijudicantes, ut sensus exterior quinos;

Sensus sunt vel.

Superiores.

Cognoscentes & dijudicantes objectum.

Non cognoscentes sed recipientes & retinens objectum absens. Memoria

Præsens tantum Sensus communis Præsens & absens Phantasia.

Differentiam

Differentiam istam latius persequemur in sequentibus, ubi de collatione actionum sensuum internorum & externorum agemus, tum etiam numerum horum internorum accuratius perpendemus. Impraesentiarum ab Aristotele nobis non est recedendum cujus vestigijs insistentes cum eo res statuimus. De quibus singulis strictius dicendum erit. 1° De Sensu communi Quem quid sit perspectum habebimus, ubi ejus 1. objectum, 2. actiones circa objectum, 3. Organum consideraverimus. Objectum sensus communis sunt omnes omnium in sensus externos incurrentium objectorum species tam communium, quam priorum. Nec ideo vocatur Communis quod in communia sensuum externorum objecta terminetur, sed quod in universa. Quare & centro comparatur in quo coeunt omnes in circulo radij. Hic autem dubitandi multis suboritur occasio. Utrum unus an plures sit communis sensus cum tot tantasq; habeat objectorum contrarietates? Sed facile dubium amolitemur revocando omnia objecta ad

nam rationem formalem. Quæ enim materialiter multa sunt, formaliter esse possunt unum. Tot colorum diversitates constituunt unum objectum formale ipsius visus, quia idem receptionis & impressionis modus est. Sic & in Tactu caliditas & frigiditas faciunt unum objectum, quia utrisq; præsens organi temperies immutatur, etsi in diversos terminos. Breviter sensuum externorum objecta, quatenus considerantur in genere ut sensibilia ita constituunt unum objectum formale adæquatum ipsius sensûs communis. Quatenus verò in specie ut hoc vel illo modo sensibilia, ita alia atq; alia faciunt objectum adæquatum alicujus sensûs externi, Partiale autem ipsius sensus communis. Propter diversitatem genericam qualitatum necessario dabuntur plura organa quæ speciebus genere diversis imprimendis subji cerentur. Quia verò omnes qualitates & omnia sensibilia conveniunt in uno genere sensibilis (sensibilitas autem est virtus rei à natura data speciem emittendi & imprimendi in Organum) sufficiebat

bat una communis facultas dijudicandis illis omnibus, quibus primum recipiendis plurium organorum opera concurrerat. Quin enim verò ex diversitate, contrarietate, & multitudine objectorum firmum desumitur argumentum quo probare possumus sensum communē ut esse, ita esse uouē. Nam 1° semper Natura vult omnem multitudinem ad unitatem revocare. Quo consilio Naturæ natura ipsa non est naturalior. 2° Quod percipit contrarietates & differentias rerum illud necessariò unum idemq; est: at sensus communis hoc facit, ergo. Major probatur. Nam diversæ facultates (verbi gratia) sensus se habent ut diversi homines. Hi autem de rebus & rerum discrimine iudicium ferre non possunt, quas easdem singuli non audierunt. Quare necesse est ut unus iudex utramq; partem audiat, nec potest ex auditâ sola criminatione accusantis pronuntiare de reatu defendentis. Sic inter sensus, visus non iudicat de differentiâ tactuum qualitatum vel inter se vel à visibilibus, quoniam hæc visum non attingunt, sed

De Sensibus.

Solas discernit visibiles. Ferri igitur non posset iudicium à sensu communi si in multas facultates *καχωρισμένας* (ut loquitur Arist. 2. Anim. tex. 146.) distinctus esset. Sed *δὲ τὸ ἐν λέγειν ὅτι ἔπρεον*, ut idem ibidem loquitur, & *ἐχθρόν τε τοῖς καχωρισμένοις κείναι τα καχωρισμένα, δηλον.*

Sic de objectis. Proximum est actiones circa objectum peruestigare, quanam sint, & quomodo instituuntur. Dux actiones tribuuntur sensui communi 1. Dijudicare de omnibus objectis. 2. Discernere ea, & eorum Differentias cognoscere. Primum munus est ut hujus beneficio animal sentiat se sentire. Cum enim externi sensus suam actionem non percipiunt, ut, oculus non sentit se videre, nec auris audire, requiritur superior facultas, quæ externorum sensuum actiones percipiat; ita ut animal iudicet de sua actione, ut non tantum videat sed etiam iudicet se videre, adeo ut sensus reflexus dici possit. Sensus enim per hanc facultatem in seipsum convertitur, dum sentit se sentire, & iudicat Num bene an male sentiat. Sic quidam

Reckerm. l.
3. cap. 17.

dam, rectenè postea considerandum
veniet. Deinde verò ut simul diver-
forum sensuum objecta dijudicat, ita
etiam discernit, tum diversa objecta
diversorum sensuum, ut colorem ab
odore: tum diversa objecta ejusdem
sensus, ut album à nigro, calidum à
frigido. Quas duas inter actiones
haud ita fortè magnum discrimen est,
quin eas possumus in unam rectè con-
fundere, & dicere animal uno eodem,
que actu & judicare & discernere, vel
judicando discernere. v.g. quo actu ju-
dicat colorem esse colorem, eodem
eundem discernit à sono: nam qua
actione cernimus rem esse talem, ean-
dem discernimus ab omnibus non
talibus. Quod ne temerè dictum pu-
temus, operæ pretium erit paulò at-
tentius considerare qualis sit illa Di-
cretio, & Differentiarum Dignotio,
quam bruto animali tribuere possu-
mus, quam item homini. Quod ad
propositum.

Duplex } Positiva vel affirmativa,
est Dis- } quā efferimus tali enūtiati-
cretio. } one: (hec res differt ab illā)
Negativa, quā sic enuntia-
mus (hæc res non est illa.)
utraq;

De Sensibus

Vtraq; discretio & separatio potest esse

Universalis, ut cum dico
(hæc res differt ab
omnibus alijs) &
(hæc res non est ulla
alia) facta compara-
tione inter unum &
omnia.

Particula- ris inter u- num & unū sive genus sive speciē vel indivi- duum, ut	}	Hæc res differt ab illa:
		Hæc res non est il- la.
	}	

Scis quam digito demonstro, vel de
qua loquor.

Dicimus jam, discernere, sive dig-
noscere res affirmativè, & universaliter
solius Dei esse; Ille enim omnium
rerum naturas penitissimè perspectas
habet, quoad earum virtutes, potentias,
qualitates, formas intimas & Meta-
physicas; ita ut collatis utring; condi-
tionibus possit affirmare, Hæc res dif-
fert ab omnibus alijs, quia tales hujus,
tales, verò illarum sunt qualitates. Dis-
cretionem affirmativam particularem
soli inter animalia homini ascribenda
dam.

Internis.

9

dam cenſeo, qui comparatis inter ſe
& perpenſis duarum rerum, quas be-
nè novit, qualitatibus, cùm differre,
tùm in quibus diſtinguantur ſcit.
Dico autem (Particularem) quia ne-
que res omnes ſcimus, & earum quas
videmur nobis cognoscere, maximam
partem, quid non ſint magis, quàm
quid ſint intelligimus. At verò bru-
tum ut huiusmodi collationem inſti-
tuit planè impoſſibile eſt, neque pu-
tandum, equum, viriditatem graminis,
& vociferationem equiſonis inter-
ſtinguere, collatis horum inter ſe diſ-
ferentijs. Aſſerens enim eàdem operâ
brutis diſcurſum & ratiocinationem
conceſſerit. Præterea diſcretionem
negativam tam univerſalem quàm
particularem homini, omniq; ſubſtan-
tiæ intellectuallī tribuimus, hanc qui-
dem hiſce ſolis, illam verò præterea
brutis animantibus: fieri enim non
pot'eſt, ut brutum enuntiationem paro-
ticam negantem conficiat. v.g. talē (*Color
non eſt ſapor*) neq; ſaporem à colore in-
ternoscit. negando ſaporem de calo-
re, ac ſi mens bruti inter hos duos ter-
minos verſaretur. Sed diſcernit colorē

à

à sapore separatione negativâ, & universali tali: scilicet (*Color non est ullâ res alia, adeoq; neq; sapor*) Sic in eodem genere (viriditas non est aliud quicquâ quàm viriditas, adeoq; neq; rubedo: Bucephalus novit Alexandrum non esse alium quemquam hominem, quare nec Hephæstionem) Atq; hic tantùm quasi discursus est, non autem veræ enuntiationes. Novit brutum colorem non esse saporem, non ita enuntiat. Hoc novit quia nec in colore nec in ullâ re aliâ easdem reperit qualitates, quas in sapore. Novit deferre non quòd diversas qualitates sentiat, sed quia non easdem in utriusque percipit diversitatem, non per positionem contrarij, sed per negationem ejusdem; Bucephalus omnes averſatur præter Alexandrum, non quia contuetur eorum formas ab Alexandrâ diversas, sed quia non conspicit ipsam Alexandream.

Atq; hæc de actionibus sensus communis circa suum objectum, respectu quarum titulis Regis, Judicis, & Honorarij inter reliquos sensus arbitri insignitur. Restat dubitatiuncula de simulta-

te,

re, quâ sensus communis dicitur sua
 objecta simul percipere. Ansam qua-
 rendi dedit Arist. context. 146. 2. de an.
 Dicit Arist. non tantum *καχωρισμὲν* as
 facultates non posse de contrarijs ju-
 dicium ferre, sed non posse de ijs ju-
 dicare in *καχωρισμένῳ χρόνῳ*, ideoq;
 requiri in sensu communi ut diversa &
 contraria simul, eodem tempore reci-
 piantur, ut diversitas possit dijudicari.
 Id quod verum est. Quamvis enim
 communis sensus sit iudex, & arbiter,
 ita ut videri possit posse eum alterâ
 parte hodiè intellectâ, alterâ cras au-
 diendâ de utriusque discrimine ferre
 iudicium, tamen ita se res non habet,
 quia necesse est si velit distinguere in-
 ter colorem & calorem ut species u-
 triusque apud se prætribunali sistantur
 eodem tempore; & ratio manifesta
 est. Cum enim hæc facultas sit obje-
 ctorum tantum præsentium iudica-
 trix, erit quoque eorundem tantum
 discretrix, & quia discretio omnis in-
 ter duo ad minimum sic oporteat, ne-
 cesse est ut duo diversa adsint simul
 sensui communi, si velimus diversita-
 tem dijudicari. Si tantum saporis spe-
 cies

cies adfit in sensu communi non modo nullam percipiemus diversitatem (quia nihil est cum quo comparatur, unde ista diversitas possit notificari, cum nihil se ab alio diversum dicit tunc isto alio) à re, alia quacunque, sed & nescimus (per istam quidem facultatem) utrum sit in mundo præter saporem aliud quicquam. Cum igitur in hac simili propositione (hoc me scire nunc dico) duplex sit relatio ipsius Nunc, ut respiciat me loquentem, ac de re olim facta nunc dicentem vel rem de qua loquor, quam dico nunc esse gestam; utramque similitudinem requirit Arist. & iudicii & rei iudicatur, adeo ut sensus communis dicat (*se nunc diversas esse Nunc pronunciare*) præsentis iudicio in res præsentis lato.

De objecto, & actionibus hæc tenens, restat organum, & sedes hujus facultatis de quo non convenit inter Arist. & Medicos. Ille quidem in corde ponit inde ducens originem nervorum; sic libri de Javent. & Seneca ut cap. 3. ait in corde esse *πῦρ αἰσθητικὸν καὶ διανοητικὸν* & post, *τὸ αἰσθητικὸν ἐν τῇ καρδίᾳ*. Sed recedunt ab Aristot. multis, sublatio

sublato ejus opinionis fundamentis; nam cor (ut patet anatomicâ inspectione) non est principium & radix sive venarum sive nervorum, sed illarum hepar, horum cerebrum. Quare statuant sedem sensûs Communis ut & reliquarum facultatum internarum in ipso cerebro, & illam quidem non indistinctam à sedibus reliquarum, sed separato loco divisam. Tripartito enim cerebro anteriorem ejus partem, seu ventriculum sensui communi assignant, utpote qui proximus objaciat sensibus externis & ob suam humiditatem sit ad recipiendas impressiones specierum accommodatissimus.

Atq; hæc de sensu communi. Ejus à Phantasia discrimen & convenientia melius innotescet in doctrina de ipsa Phantasia statim subsequeturâ. Cætera quæ de sensu communi occurrunt leviora sunt, quàm ut opus sit ijs immorari. Secundus sensus internus est Phantasia. Græca voce, Latine Imaginatio. Cuius ut superioris explanationem præsumimus: consideratione absolvemus, 1. Objecti, 2. Actionum, 3. Organi.

Objectum

Objectum Phantasiæ statuitur duplex; 1. quidem species sensatæ, deinde de species insensatæ, Species sensatas voco quæ à sensibus externis percipiuntur, à sensu communi recipiuntur, & dijudicantur, & ab eo immediatè transmittuntur in Phantasiam. Quicquid enim fuit sub sensibus externis & communi, illud omne est in Phantasia. Species insensatas appello eas quæ directè, & immediatè in sensibus externis, vel communi receptæ non fuerunt, sed quas Phantasia suâ virtute, vi, & operatione ex speciebus sensatis similes, novæque effingit, format, gignit, elicitque. Atque has utrasque species contemplatur tam absente, quàm præsentè objecto externo. Sic de objecto.

Actiones sensûs hujus circa objectum obscuriùs paulò, ne dicam negligentius à Physicis tractari videntur. Nos conabimur veritatis sectatores sequi. Prima quidem actio, quam Phantasiæ tribuunt, est specierum retentio, & conservatio aliquod tempus, in quo differt à sensu communi qui species recipit, sed non retinet, à memoria

memoria quæ species sibi commissas
castodit diutius & fidelius, cessante
in Phantasia omni contemplatione.
Phantasia verò tamdiu retinet, quam-
diù contemplatur, contemplatur au-
tem longiusculè. Secunda Actio est
certior, exactior, & accuratior specie-
rum sensatarum dijudicatio, quas sen-
sus communis confusas obtulerit, ita
ut eas diligentius, & quasi secundâ cu-
râ ordine adhibito expendat, & exa-
minet. Quam confusionem in sensu
communi intelligent ipsi, non expli-
cant. Species non confunduntur, ne-
que si Organum non sit vitiatum, ju-
diciū perturbabitur. Et sanè sim-
plicem aliquam operationem in ju-
dicatione specierum sensatarum, præ-
ter eam quæ est sensus communis,
phantasiæ affingere non erat opus.
De compositâ verò dijudicatione pro-
ximo loco sequitur. Tertius actus
Phantasiæ est compositio & divisio.
Quas exercet circa species & sensa-
tas, & insensatas. Primò enim compo-
nit species sensatas cum sensatis, ut
hominem & equum, & ex utrisque af-
fingit centaurum. Ista compositio non
est.

est enuntiatio, neque ex duobus illis terminis simplicibus conjunctis fit ens complexum, sed simplex, apponit simul duas res, non unum de altera enuntiat. Quare & Phantasmatis illius veritas falsitasve prout rebus conformatur, vel non, simplex est, non complexa. Ex hac operatione Phantasiz prodeunt novæ illæ similesque species quæ insensatz dici possunt formalitèr, sentiuntur tamen quoad sua principia: ut Centaurus, Chimæra, mons aureus, & mille alia, quæ somniantibus occurrunt Phantasmata, Quæ respectu simplicium terminorum ex quibus constantur, sentiebantur à sensibus externis, etsi ut jam sunt conficta nunquam illis subiacebant. Quare in hoc genere fieri non potest, ut imagines illæ utcumque mirificè conformatz evaderent prorsus dissimiles speciebus objectorum primò sensatorum, unde emerferunt, quia ex aliqua sui parte illorum referant vestigia: magis autem minusve similes existunt, quò organum purius, defæciatus, & longius fuerit, vel quo magis vitiosis humoribus, vaporibus, &c. ut in phre-

Beticis,

neticis, melancholicis, ebrijs, febricitantibus, &c. accidit, infectum & corruptum esse contigerit. Jam verò quod attinet ad compositionem & divisionem circa species insensatas, planè maxima difficultas est. Ad quam enodandam cogitandum est quales, quotuplicesque sint illæ species insensatæ. Ad duo capita revocari possunt. Nam vel respiciunt rem ipsam, vel consequens, sive rei adjunctum aliquod. Quæ rem ipsam spectant, voco es phantasmata, quæ ex immediata conjunctione specierum sensatarum emergunt, de quibus supra actum est. Et harum quidem specierum omnimoda concedenda est compositio, tum enim inter se, tum cum sensatis componi possunt, ergo phantasia potest conjungere centaurum, & montem aureum, item centaurum & arborem, & ex utrisq; miranda nescio quæ figmenta excudere. Aliæ autem sunt species insensatæ quæ adjunctum aliquod, vel accidens circa rem denotant de quibus major est obscuritas. Atque hæc sunt intentiones Amicitia, Inimicitia, Utilitatis, damni, Periculi, Scilicet,

Iuris, Jucunditatis, Molestiae, fugae, & resequutionis; Hæ quidem enumerantur sed ad pauciores reduci possunt ut post dicemus. Et circa has communiter duplicem compositionem statuunt.

Primam Specierum sensatarum cum intentionibus insensatarum, ut ovis componit lupum cum inimicitia, avis paleam vel plumam cum utilitate ad nidificandum: hinc dicunt, Lupus est inimicus, Pilea est utilis.

Secundam intentionem insensatarum cum intentionibus insensatarum, ut ovis componit Lupi inimicitiam cum ejus fuga, avis Paleae utilitatem cum ejus appetitione & dicunt, inimicus est fugendus. Utile est amplectendum. Ex his duabus compositionibus & inde etiam enumerationibus dicunt, utrum instituere quandam quasi ratiocinationem, & discursum in quo secunda compositio suppeditat majorem, & prima minorem, unde sequitur conclusio, & ex conclusione ad o. etiam hanc quidem facultatem quasi demonstrativam

ſuam, *Æſtimatricem* & *Cogitatricem* vocant aliqui, eamq; dicunt à *Phantasia* diſtingui tanquã 4^m ſenſu internum, diviniorem, & præſtantiorem, ſed perplexi ſunt. Nobis non ſunt præter neceſſarias rationes quas illi non aſſerunt multiplicandæ facultates. Dicimus igitur cogitativam in homine (cui reſpondere vo-
lunt *Æſtimativam* in brutis) eſſe eandem facultatem cum *Phantasia* humana, ſi quidem dicant illam cogitativam particulam eſſe animæ ſentientis, & non poſiùs ipſum intellectum, quod verius dicendum fuerit. Item *Æſtimativam* in brutis coincidere cum *Phantasia*, ita ut animal cum æſtimet, colligat vel concludat aliquod ſibi profuturum obfuturumve, ideoq; amplectendum eſſe vel fugiendum, id faciat beneficio *Phantasiæ* æſtimantis, & judicantis. Quomodo verò, & quatenus *Phantasia* dicatur ita æſtimare, ſive diſcurrere, proximum eſt ut diſquiramus, & quia de Syllogiſmo agendum eſt, marginemur in ingenio ovino talem Syllogiſmum.

Omac inimicum, damnoſum, moleſtum

lestum, periculosum est fugiendum.
Hic Lupus est talis.

Ergo hic Lupus mihi est fugiendus.
Item in cerebro Lælapis talem.

Omne amicum, utile, salutiferum,
jucundum est persequendum.

Atton dominus meus est amicus,
utilis, salutifer, & jucundus mihi.

Ergo Attoni viso accurrendum
& adblindiendum est.

Hujusmodi syllogismum ab homine
fieri divina mente edocto, certo cer-
tius est: at verò an, & quomodo à bru-
tis animalibus efficiantur, pulchrum
erit perpendisse. Veniamus igitur ad
majorem propositionem, in qua est
secunda supradicta compositio. Qua-
ri potest non immerito, an ista propo-
sitio [omne naturæ destructivum] est
fugendum quæ eadem est cum dua-
bus (superioribus) insit in anima bruti
tanquam principium cognitum; mi-
hi quidem semper visum est rarius as-
serere, inesse quidem, sed non cogno-
sci. Ratio est, quia principium illud,
neq; sensus, neq; ratio dicat, (quæ so-
la sunt cognitionis fontes) sed Natu-
ra ipsa. Ita ut res quatenus habet
Naturam

naturam quamlibet, non autem hanc vel illam dicitur conservativa sui. Proclivitas igitur illa in brutis ad conservationem sui, & fugam omnium naturæ suæ adversantium merè naturalis est, & ex instinctu merè naturali quoad essentiam ipsius rei, neq; dici potest animalis, nisi quoad modum quatenus ex perfectiori sua natura specificatur & restringitur illud commune principium, ut hoc vel illo determinato modo fiat. Jam verò hoc ita se habente apparet Phantasiam non primò indidisse animali hoc principium, neq; istam compositionem fecisse [inimicum est fugiendum] sed naturam ipsam longè generaliore, neq; etiam animali notitiam facere istius principii & propositionis, sed nec necesse esse ut faciat. Quid enim? Annon plantis idem principium esse innatum dicunt omnes? Illæ enim inimicas juxta se plantas averfantur (ut vitis brassicam) non quod habeant notitiam aliquam majoris istius propositionis, sed quod præsentī malo à minore afficiantur. Sic ovis fugit lupum, non quia scit in

genere inimicum esse fugiendum, sed quia hunc jam sentit talem. Non virtute illius principii ad agendum movetur, nec quicquam agit, sed terrore imminentis damni. Verbo, Intentiones illæ generales, Inimicitia, Amicitia, &c. planè insensatae sunt, tum à sensibus externis, tum ab internis, neque Phantasiae obijciuntur, aut ab ea cognitæ & dijudicatae, nec ullum munus habet in componendis hisce, dividendisve, pro fabrica majoris propositionis in syllogismo bruto. Necessè est igitur ovis, disputare si velit, agat Enthymematicè, major enim excidit.

Quod ad minorem propositionem attinet (in qua conspicitur prima compositio) primò patet ex supradictis, nullam hic fieri subsumptionem, tanquam particularem lupi inimicitiam sub generali nomine inimicitiae inclusam sciret, sed ipsam in se ipsa nunc considerat. Quæritur secundo quomodo ovi innotescat specialis illa Lupi inimicitia, cum à sensibus externis nihil præter illius colorem & formam percipitur? Quæ ratione elicitur

Internis.

elicitur insensata illa intentio molestiæ (ad hoc enim caput, & jucunditatem reliquas species reducere possumus) ut apprehendat Lupum sibi molestum ac vitandum. Huc quaestioni responsum melius dabitur, si cognoverimus in quo consistat sive in his jucunditas, & molestia. Quæ in re acutissimi Zabarellæ judicio acquiescendum est (de facult. Anim. cap. 12.) Jucunditas inquit, & molestia non sunt aliquid in objecto sensibili existens, sed sunt passionis quædam rem cognitam consequentes. Molestia in lupo non habet penitus; sed visionem lupi consequitur perceptio jucunditatis vel molestiæ, non quod colorem vel formam lupi per se consequitur ista molestia, neque naturam animæ sensibilibus per se, sed quæ propriam animalis naturam insequitur ille naturalis instinctus, quo percipit molestiam ex visione lupi, inditus à natura, ut excitetur appetitus fugiendi ad sui conservationem. Hoc Zabarella. Quare jucunditas & molestia non sunt res sensibiles inherentes in ipsis objectis, sed passionis animalis in sen-

24. De Sensibus

In affectu per impressionem speciei
 sensibilis, non quidem secundum pro-
 priam suam naturam; Nam idem Gal-
 li Gallinacei cantus qui leoni horro-
 rem incurrit, alia animalia non com-
 mover; Neque secundum naturam
 animæ sensitivæ per se. Nam sic om-
 nia animalia ab eodem objecto eo-
 dem modo afficerentur, quod falsum.
 Sed secundum propriam, & specifi-
 cam naturam uniuscujusque animalis
 generaliores facultates restringen-
 tem & determinantem. Hinc fit ut
 Passer utilitatem palæ ad nidifican-
 dum percipiat, quam non percipit
 bos. Quia autem formam specificam
 animalium omnium ignoramus, ap-
 pellamus eam instinctum naturalem.
 Hinc sequitur quod jucunditas, & mo-
 lestia cum in obj:cto non sint, ex ob-
 jecto actione Phantasie elici, & effor-
 mari non possunt. Quod ex eo con-
 firmatur, neq; penes Phantasiam, neq;
 penes objectum has passiones esse,
 quia non in nobis tantum, sed & in
 brutis animantibus, idem objectum
 v.g. cibus aliquis vel pabulum sæpe
 alienis horis jucunditatem commu-
 tat

tat cum molestia & fastidio. Unde au-
 tem hoc? nisi à mutatz statu, tempe-
 ramentove animæ, corporisve. Ita ut
 objectum in organum alio atq, alio
 modo temperatum, & dispositum in-
 currens diversos producat effectus, &
 passionēs. Idem etsi eodem modo
 se habeat, mutato tamen objecto in
 quod agit variabitur effectus. Ex di-
 ctis collabascere videtur prima illa
 compositio specierum sensatarum
 cum insensatis, saltem quoad harum
 ex illis prolectionem, educationem &
 velut extractionem. In lupo siquidem
 nulla est ovem adversus inimicitia,
 sed amicè tanquam escam sibi accom-
 modatam complectitur, quam non
 odit, sed amando enecat. Cum autem
 Phantasia non faciat ut sibi efformet
 jucunditatem, sed eam ab objecto fa-
 ctam, & impressam percipiat tantum.
 Duo jam porro ad majorem hujus rei
 explicationem queri possunt. Primum
 est quomodo ex impressione speciei
 oriatur molestia aut jucunditas. Se-
 cundum est quid sit primum percipi-
 ens, & sentiens jucunditatem & mo-
 lestiam impressam. Quod ad primum

attinet, sciendum est, quòd omnia illa quæ jucunditatis vel molestiæ effectiva sunt, hoc loco tantum considerari à nobis sub ratione boni, malivè naturalis. De brutis enim, & brutâ hominis parte agimus. Bonum vero, & malum Physicum appello rem eam, quæ ob occultam aut manifestam qualitatem, amicitiam vel inimicitiam exercet cum naturâ alterius rei, eam vel juvando vel lædendo. Eorumquæ per manifestam aliquam qualitatem agunt clarissima est ratio. Ut inter qualitates tactiles, calor nimius, vel frigus vehementius dolore afficiunt animal ob physicam, & vehementem mutationem in organo & spiritibus factam, ita ut convenientes naturæ fines deficiendo excedendoque transgrediantur. Sic odorata foetida magnam afferunt molestiam ob evidentem qualitatem temperamento cerebri adversariam. Idem de rebus sapidis clarum est: De sonis verò omnisq; generis harmonia sive civicâ, sive bellicâ, obscurior aliquantò res est, quomodo sonis insit ea vis delinendi, & etiam perturbandi spiritus. Ut
animal

animal aliis demulceatur, & ad quamdam levitatem componatur, aliis autem exciteretur ad iram, & in furorem quendam erumpat; Quod murmur aquarum sopit spiritus, quod mens delectetur suavitate cantus, quamvis physica aliqua ratio videatur reddi posse, querenda tamen non est, sed potius ad propriam animalis naturam referenda. Quod ad visum attinet, ille sensus minimè omnium sensibili aliqua, & notabili molestia affici videtur. Et ratio est quia res visæ omnium minimè agunt physice, quia corpus neq; attingunt neq; ingredimur, nisi per suas species quæ omnium specierum sunt spiritualissimæ, atque ita ab omni actione physica, (quæ materialium rerum est) remotissimæ. Itaque existimo colores nullos (vel cerè paucissimos) per se & solos delectare, vel in iucunditatem asserre, sed tunc in relatione ad rem cuius colores sunt, & quatenus ea aliis sive bonis, sive nocivis, qualitatibus imbuta est. Quare non postantùm, sed & bruta quoq; venena, & inimicissima quæq; nature nostræ videre sive ali-

qua molestia sustinemus, quousque ex sapore, odore, aliquave aliâ qualitate sensibili damnum non percipiamus. At verò soni, sapor, odores & qualitates tactiles absolute & ex se, nullâ habitâ consideratione subiecti in quo inhaerent, & unde emanant, notabili nos vel perfundunt gaudio, vel cruciant molestiâ, adeoque non afficiunt tantum in ordine ad res ipsas. Quae verò sola & quatenus visa notabili aliqua voluptatis aut doloris passione animal afficiunt (ut sudant nonnulli & contremiscunt toti ad visum selem, vel caesum, aliaque infinita) illorum omnium & quot sunt hujus generis antipathetici vel sympathetici, vim & virtutem quae per impressas species sensibiles quascunque demum tales in animali passiones afficere valent, ignotam planè & incognitam esse asserimus; Ita ut alia nec reddi possit, nec quaeri debeat hujus rei ratio, quàm peculiaris, propria & particularis duarum naturarum, Rei & animalis sibi invicem adversantium dispositio & temperatura, ex quarum concursu & congressu ista oritur antipathia vel sympathia.

sympathia. Quod inimicentur videmus, quare autem nescimus.

Et sic quidem de rebus jucundis & dolorificis & quomodo per impressas species has passiones exuscitantur, sequitur ut dicamus de ordine qui in impressione & perceptione harum passionum observatur, ex quo clarius patebit quid sit munus Phantasie in judicandis rebus quales sunt, quoad animalis utilitatem vel noxam. Quæritur ergo quid sit primum organum percipiens, & dijudicans rem ut molestatam & jucundam? Resp. quod sit sensus communis, idque secundum Zabaras, ex ipso met Aristot. Tria enim sunt (ut docet loco citato) in perceptione sensibilium. Primum objectum ipsum percipitur sub ratione proprii objecti, atque hoc fit à sensibus externis. Secundum perceptio objecti quatenus delectans, aut molestant, atque ista perceptio primo attribuitur sensui communi: Ratio est quia sensus communis est radix, & principium omnium sensuum, & cum jucunditas & molestia non sint propria alicujus unius sensus, sed

Et s;

communia

communia omnibus, planè necessari-
 um erat, ut illa facultas, quæ de speci-
 ebus in omnes impressas dijudicat, eâ-
 dem operâ, eodemq; momento cog-
 nosceret damnum, aut utilitatem; ju-
 cunditatem vel molestiam à speciosis
 illis corpori illatam. Tertium est ex-
 citatio appetitus ad persequendum
 vel fugiendum, prout res à sensu com-
 muni percepta fuerit jucunda esse vel
 molesta. Exemplo una aut altero il-
 lustrentur. primum & secundum. Exor-
 ratur membrum, sit ibi sensus caloris
 dolorifici, primò quidem calor perci-
 pitur sub ratione objecti proprii sen-
 sibilis, ab aliis discriminari, & sic ap-
 prehenditur tum à sensu communi,
 tum etiam à Phantasia. Utrique enim
 facultati hanc simplicem dijudicatio-
 nem rerum quid sint attribunt. Se-
 cundò cum percipitur idem calor cum
 adjunctâ qualitate molestiæ, atq; hoc
 sic primò quidem à sensu communi,
 & quæ eodem tempore quo sentit calo-
 rem ut calorem, percipit eundem ut
 inimicum, ex apprehensa simul cum
 specie caloris læsione in organo ab il-
 la factâ, ex qua apprehensione oritur
 passio

passio doloris in toto animali, unde e-
jus appetitus excitatur, ad præsens in-
commodum evitandum. Deinde ve-
rò idem obijcit cum eodem adjunt
et offerre Phantasie per sensu-
um sensum, quæ similiter ad sensus
communis item percipit, et eum simili
consequencia. Atque hic naturalissimus
ordo esse videtur, ut statim illa in
organum læsionis à sensu communi
dijudicetur, non, neque tot interposi-
tis actionibus cavendum sit iudi-
cium à Phantasia prolatum, motu-
si necesse. Addatur & alioquin exem-
plum, Deo audito Gallu cantu exhor-
rescit, & aufugit, quod ad sopum sp-
tum atque idem est iudicium à sen-
su communi de Phantasia, ut supra:
quod ad molestantialitè stiratio quæ
in superiori exemplo. In sensu leni
externa nulla fide fit, nullum in com-
modum, sed speciem, cuius in sensu
communi receptam. Sequitur tamen
directè impressio horrois, & motus hor-
ribilè scilicet vi & virtutè. Quam im-
peditam ex impressa specie priam per-
cipit primò sensus communis, & post
phantasia eodem modo. Ex dictis si-
quitur

quitur Phantasia non esse primum percipiens, sive dijudicans de molestia & jucunditate (hoc enim primum apprehendit objectum sub ratione bonitatis aut malitiae quatenus profuturum sit vel obfuturum animali) sed communem sensum. Deinde appetitum tam ad dijudicationem sensus communis, quam ad sententiam ipsius Phantasiae expressè fieri, & exuscitat. Ita ut non solum ea appetamus quae imaginatio, sed ea etiam quae sensus communis dictaverit esse appetenda. Tertio demum istam primam compositionem supradictam sensui communi quoque tribuendam esse, & non solum Phantasiae appropriandam. Quo igitur privilegio praestat sensui communi Phantasia? Prærogativa quidem hæc est sensus communis rei tantum præ sentis bonitatem, aut malitiam percipit, atque appetitum ad fugiendum amplectendumve eatenus tantum excitat quatenus rem jam præ sentem sentit. Phantasia vero rei absens speciem retinet, & simul cum specie imaginem molestiae vel jucunditatis eam speciem consequentis.

unde

unde appetitus excitatur ad fugam vel prosecutionem rerum non presentium. Id quod ob salutem animalis prorsus erat necessarium. Sic ovis à lupo aversa, & oculis amplius non contuens, fugit tamen ad longum spatium: sic equus sitibundus quærit aquam, quam non vidit, &c.

Quæ jam probata sunt, satis videntur infirmare duas istas compositiones vulgo phantasiam ascriptas. Itaque dicimus, [ovis fugit lupum tanquam inimicum] non dicit [inimicus est fugiendus] sentit molestim à lupo oriam, non affirmat [lupus est inimicus] denique actu se protenus in pedes dat, non concludit (ergo debeo fugere, aut ego fugiam) Ita ut mera sit rationis & discursus umbra, quam in brutis animalibus cernimus, eisque affingimus ob quandam actionum analogiam, & alterius ex altera consecutionem. Sed enimvero sciendum erat omnem actionum regularem consequentiam, non esse statim discursum nominandum. Quare non tantum communes omnium animalium operationes, sed etiam proprias cujusque

cujusque actionis, ut ut mirificas & stupendas (de quibus Plutarchus, Aristoteles, aliique animalium historiam conscripserunt) merito afferere possumus, non ex rationis ductu, non vi aliquâ discursivâ, non affirmando & negando susceptâ deliberatione, non illatâ conclusione esse perfectas, sed necessitatē naturæ vel generalis vel specialis productas; Et sic quidem de actionibus phantasie, ubi coronidis loco addimus, solutionem illius dubii. Utrum Phantasia producat reales effectus? Per reales effectus non intelligimus Phantasmata, de quorum productione nemo dubitavit, sed effectus in corpore physicos & reales consistentes, quales spectant ipsam corporis temperiem, aut configurationem, aut aliud aliquod accedens ei inhaerens. Quod referuntur effectus hujusmodi, cum quis ad imaginationem solam præcipit, ex animis penè concidit; Cum sola imaginatio tibi stomacho, mimici nauseam provocat. Huc pertinet & illud Jacobitarum firium, virgas decoritatas, & albis spariolis interstinctas, pecudibus

Plut. in Lib.
πότερον τὰ
χέρματα,
etc.

Gen. 30. 37.

bus ad bibendum venientibus, in canalibus & alveis obijciendi, ita ut pedes inspectis, virgis conciperent foetus variis maculis resperfos. Sic & mulieres sæpius quas dum concipiunt, conspexerint, sua fortiter imaginatz fuerint formas, earum similitudinem foetus referunt. In gravidis autem picâ laborantibus maxima conspicitur imaginationis vis. Re enim, quam concupierunt, si non possunt, frequenter quidem infanti mortis peticulû abortitur, sæpius verò notabilis aliqua accidit alteratio, ita ut rei desideratz characterê in aliqua corporis parte expressum gerat. Quod ad hos horumq; similes effectus attinet, dicimus cum aliquos eodem modo sequi Phantasmata de objecto absente formatæ, quò consequuntur fuissent ipsam speciem objecti præsentis: sic quia præcipitum actû visum horrore nos conouit, ejusdem quoque specie tunc idem parit effectum. Hinc horreo referens, ita scilicet glaz ostendebam evidens. Alii autem occultiore modo talium Phantasmatum impressionem consequuntur. De omnibus verâ asserimus

serimus eos ab imaginatione produci actione non univocâ sed equivocâ, cujus modus hic est, primò imaginatio efformat tale phantasma, secundò hoc phantasma operatur in spiritus, & in eis vehementem afficit mutationem: Tertiò ex spiritibus ita motis, concussis, & alteratis illi in corpore effectus consequuntur.

De actionibus phantasiae hactenus, sequitur ut de Organo ejus breviter dispiciamus: Sedem ejus statuunt secundum, & medium cerebri ventriculum, cujus temperies siccior est, quàm anterioris partis, & ita ad retinendum & conservandum aptior; Locus autem amplior & latior pro recipienda majori spirituum copiâ, quibus usus est in conformandis & ceteriter componendis tot specierum imaginibus.

Et sic de Phantasia.

Antequam verò ad memoriam proximo loco considerandum veniamus prius delibanda erunt quædam circa sensum communem & phantasia generalis. Qualis sit inter hos duos sensus quoad proprias operationes conve-

convenientia ex supra dictis colligere est. Est præterea aliud in quo hi duo ab omnibus aliis sensibus discrepant, scilicet: quod hæc dux facultates non sunt merè passivæ, sed activæ aliquo modo, Sensus quidem externi, ut & memoria, sunt merè passivæ potentia, Hi enim tantum recipiendis, & transmittendis speciebus ab externo objecto impressis deserviunt; hæc autem recipiendis & conservandis phantasmatum imaginibus in illa mira phantasie arte exculpris subjaçer. Neutra vero aliquo circa dijudicationem munere funguntur. At sensus communis & Phantasie præcipue laudes sunt, quod species receptas dijudicent, & discriminent. Ex his aliud jam expendendum sequitur. Cum enim phantasie & sensui communi solis actum cognitionis & dijudicandi attribuamus; Quæritur qualis sit iste actus; Utrum Directus tantum qui terminetur in ipsum objectum, an etiam Reflexus qui redeat & revolvatur in seipsum? Adeoq; utrum verum sit quod supra allatum est, Commune sensum esse sensum reflexum

reflexum, ita ut animal per eum dicatur sentire se sentire? Ad hoc dubium respondendo discimus, omnem ejusmodi notitiam reflexam animalibus brutis adimendam esse, ex his enim solis petendæ, & in his demonstrandæ sunt propriæ operationes facultatum sensitivarum, non autem in homine. Conimbricenses de sensibus internis verba facientes sensui communi omnem discursum auferunt, phantasiæ autem tribuunt, tali assertionem, phantasia potest ex utroque termino singulari propositionem contere, & circa singularia ad illud obiectum pertinentia discurrere. Hanc vero dignitatem restringunt ad phantasiam in solo homine, eamque operationem obtinere aiunt, non meritis partis sensitivæ, sed influxu rationis. Docentque intellectum esse rationem universalem, cogitativam autem esse: et phantasiam esse rationem particularem, istæ circa sensibilia particularia. Hoc autem (ut omittam multam operationum sensitivarum & intellectuum confusionem) naturam phantasiæ inquiruntibus non

facile

satisfacit, non enim hinc quaeritur,
 quid possit à superiore facultate ad-
 jura, sed quid propriis viribus, & in-
 nara virtute queat officere, extra
 cujus sphaeram non possit operari.
 Quod illi de discursu, nos de re-
 flexione, est fortasse in homine
 aliqua facultatum harum notitia re-
 flexiva, quam non ex se sed be-
 neficio rationis eas moderantis,
 gubernantisque obtinent. In ani-
 malibus vero brutis nihil tale con-
 spiciendum se nobis offert. Nam
 quod ad rem attinet, duo possumus
 in sensibus hisce considerare 1 Ob-
 jectum, 2 Actiones proprias circa ob-
 jectum. Manifestum est, notitiam il-
 lam quam habent de objecto directam
 esse, quæ directè procedit & termina-
 tur ad objectum. Et parùm philoso-
 phicè dixerit quispiam, sensum com-
 munem reflecti super objectum su-
 um, immo ne quidem, si illud sæpius
 iteratis vicibus judicaverit. Non e-
 nim lux solis sæpius idem speculum
 collustrans, reflecti in speculum dici-
 tur, sed quando à speculo in seipsum
 repercutitur. Itaque necesse est, ut si
 reflectan-

reflectantur, in se redeant suas proprias actiones contemplando, & judicando, atque post judicium de objecto externo latum primo loco, post secundo illum ipsum judicii actum examinent atque expendant, utrum rectè an secus fuerit ordinatus &c. g: Componit phantasia species multas: quæritur an noscat hanc suam compositionem, eamque judicet, recte fuit instituta; Ita ut non tantum species rerum extrinsecus oblatarum, sed etiam ipsæ facultatum operationes jam sint dicendæ facultatum objectæ? Negamus verò ita esse, & dicimus soli intellectui hunc honorem esse deferendum, ut suas noscat operationes, & in hoc consistere præclarum illius à sensibus discrimen, & supra illos privilegium. Quare etiam homo solus potest suos corrigere errores, quem ob finem data est homini mirabilis illa intellectus operatio, ut quod in primis cogitationibus peccatum est, illud secundis cogitationibus emendet. At Bruta etiam si essent, errores tamen corrigere quis unquam dixerit? Canis enim si lapidem judicavit esse panem,

ne
me
rit
dic
qu
refl
den
nis
mo
act
mo
fun
obj
e:
etia
rati
tern
per
non
Dei
tes,
ales
in
nem
fensi
caru
depe
tion

nam, accedens, non conceptam commendat falsitatem, sed novam acquirit veritatem, aliud jam sentit, non dicit se prius falso sensitse. Et sane quæ rationes fortes sunt contra istam reflexionem in sensibus externis, eadem contra eandem valent in internis. Sensus externi, inquiunt, non moventur, nequè afficiuntur suis actionibus, viz: visus suâ visione, quia moventur per species, species autem sunt objecti, & non actionum circa objectum: si moverentur verò esset: gr species non tantum coloris, sed etiam ipsius visionis. Annon eadem ratio integra manet quoad sensus internos? Hi enim nihil percipiunt nisi per species sensibiles: Hæ autem non sunt actionum, sed objectorum. Deinde sensus exteriores sunt virtutes, & potentiæ organicæ, & materiales sed nulla virtus materialis potest in seipsam agere, suamque operationem cognoscere, ergo. Jam facultates sensitivas internas esse organicas, earumque actiones à temperie organi dependere, ab optimis asseritur & ratione nititur. Itaque neque earum datur
super

super proprias operationes reflexio.
 Hinc patet eos catachresticè loquutos
 esse, qui sensum communem vel phā-
 rasia: sensus reflexus appellarunt, cū
 notitia omni obj. sit directā, ope-
 rationum verò deest nulli. Ista itaque
 propositio [Animal brutum sentit se
 sentire] exactè & accuratè loquendo,
 vera non est. Sensus qui al. quo modo
 admitti potest, hic est, [Animal sensi-
 bus internis percipit operationes sen-
 suum externorum] At verò operatio-
 nes horum sensuum non sunt sentire,
 i. e. judicare de objecto, sed tantum
 rec. pere obj. &c. Organa enim non
 sunt activa, sed passiva impressioni spe-
 cierum subjecta: Hinc igitur dictus
 sensus elicitur (Animal percipit se
 sentire, i. e. recip. re vel rec. p. sse speci-
 es sensibiles) qui illorum propositio-
 ni non quadrat, in quā per sentire
 non intelligitur receptio specierum,
 sed iudicium de objecto: Hoc enim
 vult dicere (Animal cognoscit se cog-
 noscere) quod ipsum facere non pos-
 se supra ostensum est. Quineuiam si
 dicant ibi intelligi ipsam specierum
 per externa organa receptionem, ne-
 que

que hoc quidem subtiliter philosophantibus concedendum erit. Nam sensus communis tunc percipit colorem oculi beneficio receptum, & ad se transmissum, non autem judicat oculum suo officio bene, aut male functum esse. Colorem impressum judicat & discernit, objecta plane omni consideratione ipsius impressionis. Equus enim, si oculi senio caligaverint, non sentit, & cognoscit se colores minus acutè & perspicue jam cernere, quam cernebat in juventute, propter debiliorem, & minus commodam impressionem in oculo factam. Et ratio est eadem quæ supra. Omnis sensatio fit per species sensibiles, at verò receptio speciei in organo est passio, quæ speciem sensibilem non habet: absurdum enim videtur concedere tum speciem sensibilem ipsius coloris impressi, tum speciem sensibilem ipsius impressionis.

Doctrinam Aristotelis de Phantasia consulo omittimus. Negative enim procedit ostendendo potius quid non sit, quam quid sit declarando.

Restat jam tertius, & ultimus internus

De Anim.
text. 150.

tern. sensus. viz: facultas memorandi
 quæ memoria dicitur (*μνήμη*) de qua A-
 ristoteles in libris de anima nullâ inije-
 disputationē, rejectâ ejus tractatione
 in peculiarem libellum de memoria
 & reminiscen-iâ. In quarum tracta-
 tione multa occurrunt obscura, &
 non bene distincta. Nos eam ut possu-
 mus perspicuè explicare conabimur.
 Primo igitur loco declaranda erit na-
 tura memoriæ, post reminiscen-tiæ,
 quam velut aliquam ejus appendi-
 cem statuunt philosophi: etsi magis
 methodicè, omnes de illa contem-
 platio rejicienda foret in tractatio-
 nem ipsius animæ rationalis. Quod
 ad memoriam atinet, duplex est 1.
 sensitiva, qualem bruta sibi vendi-
 cant, estq; specierum sensibilium the-
 saurus. 2. Intellectiva, specierum intel-
 ligibilium promptuarium; Quam
 quia hominis propria est, leges me-
 thodi juberent, in doctrina de ho-
 mine, quatenus est homo, tractari.
 Primùm absolvenda erit considera-
 tio ipsius sensitivæ memoriæ, quate-
 nus in pura suâ & simplici natura in
 brutis animantibus, se nobis conspi-
 ciendam

ciendam offert idq; (hoc supposito
quod si facultas sensitiva ab aliis dis-
tincta) explicando ejus, 1. *Obj. etum*,
2. *Actiones*, 3. *Sedem sive Orga-*
num.

Objectum memoriz sive τὰ μνημόρδ
τὰ sunt omnes species sensibiles, a sen-
su communi & phantasia judicatz.

Quodcumq; enim est in phantasia
phantasma, illud a memoria conserva-
tur, aut conservari pot. st, atq; illud so-
lum. Sunt autem ista phantasmata ob-
jecta memoriz, non quidem simplici-
ter, sed cum adj. etia notione temporis
præteriti. Rerum namq; præsentium

est sensus, vel contemplatio. Futura. *De memē*
rum verò opinio, vel spes metusq; ut *Rem. c.*
docet Aristoteles. Solarum verò re-
rum præteritarum memoria est, &
quatenus sunt præteritæ. Est præterea

annotandum quod habet Aristoteles
cit. cap. text. 1. circ. hoc objectum,

quod viz. subeat duplicem rationem,
absolutam & respectivam. Et ipsum
utrovīs modo possumus contempla-
ri, tum ut animal, tum ut animalis
simulacrum. Sic etiam species in
memoriz tabula depictæ, in se qui-

τὸ ἐν τῷ
μνημῶνι
καὶ μὴ μόνον
καὶ ὡς ἀνθρώπου
καὶ ὡς ζῴου
εἰκόνα

46 De Sensibus

dem sunt *ἰσχυρήματα*, & *νοήματα*, spectra quædam & conceptiones; in relatione autem ad alterum *εἰκόνες* καὶ *μνημόνευματα*. Jam memoria propriè loquendo species retinere dicitur, ut sunt imagines & monumenta aliarum rerum & sic text. 19. definitur ab Aristotele. Si quis enim picturam elephanti penicillo delineatam inspiciat, qui ipse elephantum nunquam viderit, contemplatur eam quidem tanquam opus ingeniosè confectum, non autem ut imaginem elephanti, inter quem & hanc picturam ille non novit similitudinem. Item etiam si quis qui Coriscum non novit, ejus in tabula effigiem intueatur, considerat ipsam tanquam hominis picturam, non tanquam Corisci. Inspectio picturæ illum in memoriam revocare non potest. Quare necesse est ut species insint in memoria, ut simulachra, & representationes rerum olim, & ante aliquod tempus cognitarum. Quomodo autem sensus recte dicatur temporis differentias, & intervalla cognoscere, examinandum veniet in actionibus hujus

jus facultatis. & sic de objecto. Acti-
 ones hujus sensus memorativi, potius
 appellandæ sunt passionēs quā acti-
 ones. Sunt enim hæ, 1. recipere speci-
 es ad se a phantasia transmissas (sedi-
 bus enim discriminatæ sunt) & in se
 occultis ejusdem viribus modoq; in-
 cognito impressas & insculptas. Dif-
 ficile enim explicatu est quomodo
 memoriæ speculum illustretur, & pin-
 gatur a phantasia luce illâ constante,
 & non evanescente imagine, quæ
 ratione in spiritibus immutatis tot
 infideant specierum Myriades. 2.
 Conservare & retinere species sibi
 impressas, retinet autem non ut Her-
 cules Clavum vi manum constri-
 gendo, sed ut arca loculum in ea de-
 positum, utq; cera sculpturam sigilli.
 Memoria ipsa in se nihil reponit, sed
 ab alio reconditum custodit. Atq;
 hoc munus memoriæ est præcipuum,
 & ferè solum, cujus respectu memo-
 ria dicitur esse habitualis, sive in ha-
 bitu, quatenus nimirum imagines re-
 rum cessante circa illas contemplati-
 one, & cognitione, fideliter custodi-
 ens, in proximâ potentiâ est ad a-

Et cum ipsum memorandi, quoties obtulerit se occasio exercendum, 3. Operatio quam facultati memoratiuæ tribuunt est redditio specierum sibi demandatarum, & veluti depositi repositio; faciunt enim hunc sensum famulum Phantasiæ, tum condum, tum etiam promum; Ita ut quemadmodum phantasia species memoriæ tradit suo usui servandas, sic hæc illi reddat, atq; offerat contemplandas; ob hanc, ni fallor, operationem, memoria sicitur actualis, siue in actu, quando species habitualiter in se latentes producit, & phantasiæ offerens, ipsum memorandi actum in animali facit; Qui actus a Commonibuscibus alijsq; definitur. Cogitatio rei cognitiæ, ut antea cognitiæ. Quam definitionem an rectè facultati memoratiuæ assignetur unà cum ista tertia operatione Redditiua siue ablatiua, quibusdam præmissi, statim examinabimus.

Quod memoria (de sensitiua loquimur) non sit facultas cognoscitiua, sicut in initio istius hanc contemplationum

*Lib. de fac.
anima, c.
12.*

templationum diximus, optimâ tum
authoritate, tum ratione à Zabarella
afferitur. Ipsa per se memoria, in-
quit, vim cognoscendi non habet,
neque habere debuit, propterea quod
facultas cognoscitiva, non potest sine
cognitione speciem recipere: species
enim recepta nihil est aliud, quàm
cognitio ipsa. Plura autem simul cog-
nosci minimè possunt, idè facultate-
tem illam, quæ plura simul retinere
apta esset, cognitione carere oport-
ter, immediatè tamen inservire cog-
nitioni, & hac tantùm ratione posse
appellari cognoscitivâ. Quæ quidem
ratio irrefragabilis est. Siquidem ex
natura talium facultatum est, ut ob-
jecto sese præsentante, statim idem
cognoscant & dijudicent, nisi affectus
aliquis præternaturalis hanc operati-
onem impediat. Quare memoria re-
ceptis tot imaginibus, quæ omnes
sunt illi convenientia objecta, Si ul-
lam cognoscat, utiq; omnes cognos-
cet, cum omnes sint simul præsentés,
neq; ratio sit cur hanc magis, quàm
illam cognoscat. Hoc autem absur-
dum est, & veritas contrarii magis e-

lucebit, si perlustremus tria illa me-
 moriæ supra dicta officia, quorum ne-
 unū quidē aliquam in memoria noti-
 tiā innuere videtur. Nam 1 receptio-
 nem specierum non esse notitiā vel
 cum notitiā conjunctā apertissi-
 mum est. Quamvis enim sentire sit
 pati, & receptio sit passio, omnis ta-
 men receptio non est sensatio sive
 cognitio, sed sola receptio judicii de
 objecto prolata, ut docet Zabī Jam
 verò memoria est sedes, & receptaculū
 phantasmatum, seu specierum à phā-
 tasia judicatarum, sed non dicitur reci-
 pere ipsum actum judicii & cognitio-
 nis, quem phantasia circa illas speci-
 es exercuit. Actus ille præterit, nam
 alias animal semper cognosceret quia
 præsentem habet actum cognitionis,
 phantasma autem sive imago conser-
 vata manet. Deinde conservatio spe-
 cierum est tantum duratio impressio-
 nis sine ulla actione, aut conatu
 ipsius memoriæ facti, sed propter pas-
 sivam ejus, & receptivam habilita-
 tem in ipsa continuata. Sicut num-
 mi in arca custoditi dicuntur quate-
 nus in illa depositi & collocati qui-
 escunt,

escunt. Quare absurdiuscula est cu-
 jusdam quæsto sciscitantis, quomo-
 modo possit memor a sensitiva species
 conservare, si prorsus omni percipi-
 endi, id est, cognoscendi facultate de-
 stituatur. In passivis enim istis sub-
 jectis cognitio nihil valet ad conser-
 vationem, siquidem nec cera cha-
 racterem, nec charta scripturam no-
 verunt, custodiunt tamen. Nec in
 memoriâ sensitivâ alio modo se res
 habet, cui cæca sufficit fidelitas ut re-
 tineat quod uaditur, quod sit omit-
 tat quærere. Postremò discutiamus
 tertiam illam actionem, viz: Redditio-
 nis. Quæ quid sit & quomodo fiat
 ratio sumenda est ab iis quibus me-
 moria similis esse dicitur. Qualia
 sunt tabulæ picturis depictæ, cera si-
 gilli caractere impressa, liber aper-
 tus typis excusus, &c. In his autem
 cujusmodi sit redditio manifestum
 est, nimirum passiva tantum, nullo
 verò modo activa. Nam tabula, cera
 & liber oculo inspicienti patent &
 obijciuntur, at oculum ad inspicien-
 dum non movent. Illa non aliquâ
 actione & vi oculam exuscitant, ut

versus se convertatur, at postquam in illa vel de industria conversus, vel fortuito circumlatus incurrit, statim se, pictæ icones, sculpturæ annuli & literarum typi in sensum ingerunt. Hæc tamen loquutio Metaphorica est, ut & illa, cum dicimus (res se oculis conspiciendum ultrò offert) neutro-
 biq; enim accidit aliquis cum cognitione conjunctus rei actus, sed passiva ipsius sub oculis subjectio & positio. Sic capsula dicitur nummos depositos depositario reddere, non illis sese sponte offerentibus, & in manum dantibus, sed ista manu referente & auferente. Applicentur dicta ad propositum. Phantasia convertit se ad speculationem phantasmatum reconditorum, hæc autem non agunt in phantasiam ejus obtutum in se obvertendo. In memoria sunt rerum imagines tanquam in libro aperto, sed si cognosci debeant, necesse est ut phantasia prior librum aperiat, legatq; imo & aliquando paginam veritat, cum quod querimus statim non occurrit. Quærenti quidem phantasiæ adsunt in promptu, non autem motu aliquo sese offerunt non quærenti

ti. Redditio igitur illa specierum memoriz attributa, est tantum passiva earum coram phantasia presentia, non activa aliqua earundem remissio, & in phantasiam operatio. Ratio sic patet, quia determinatio ipsius actus memorativi à Phantasia est, non à memoria. Hoc est: hujus vel illius rei recordamur, non quòd memoria hujus vel illius speciem actione aliqua suā reddiderit, & objecerit phantasiæ, sed quia phantasia hanc vel illam contemplando se suis viribus converterit. Quod hoc exemplo declaro, Cerva siticulosa quærit fontes aquarum, quarum speciem in memoria impressam habet. Hic (ut ab effectu ad causas procedamus) ab appetitu exuscitur locomotiva ille verò irritatur à phantasia, in qua sit primùm cognitio & judicium de re, deinde sequitur rei appetitus. Cognitio autem hæc oritur ex particulari recordatione speciei aquæ abientis, quam speciem cum contemplatur phantasia, excitatur animal ad aquam quærendam. Hujus jam particularis actus recordandi & cognoscendi

queritur quænam sit prima origo &
 proxima causa: Utrum sit ex parte
 memoriæ quod illa imaginem aquæ
 phantasiæ offerat, & coram sistat, an
 ex parte phantasiæ, quod hæc natu-
 rali instinctu & præsentē necessitate
 commonefacta convertat se ad me-
 moriam cūctosam quidem & per se
 nihil agentem, inq; eā latentem a-
 quæ imaginem eruat & intueatur.
 Atq; hoc quidem posterius ut verum
 accipimus. Cum enim memoria sit
 facultas non cognoscitiva, ut supra
 probatum est, & sequentibus osten-
 detur amplius, illa sane in cerva, spe-
 ciem aquæ ab alia quacunq; non in-
 ternoscit; quomodo igitur novit
 illam reddere & remittere ad Phan-
 tasiā in hoc particulari casu? Quæ-
 nam est illa causa vel virtus determi-
 nans, cur hanc speciem & non aliam,
 cūctam imaginem & non plures, &
 non omnes simul contemplandas tu-
 multuariē Phantasiæ objecerit? Et
 sic quidem tam illa imago recurreret
 ad phantasiā, quā sciriā non est, ac
 quā sciriā est opus. Quare ut in tabula
 variis picturis ornata, vel libro mille
 typorum

typorum formis excuso, nullum est ex parte ipsorum agens determinans actum videndi, cui oculus hanc imaginem vel literam, & non illam, aut unam magis, quam omnes intueretur: sed determinatio est ex parte oculi, qui se convertit in unam hanc, & non plures alias, ita in memoria hujus vel illius rei recordamur, non quod memoria proprio motu phantasia ad hanc vel illam speciem contuendam protraxerit, vel allegerit, sed quia ipsa se ad hanc & non ad aliam convertit. Quod verò dubitare possit aliquis & conjicere memoriam dandam esse aliquam actionem, circa recordandi actum, ex eo, quod scimus in nobis, idemq; in brutis fieri putamus, species interdum non accersitas, nequè evocatas à phantasia, tamen se coram sistere, & quasi obtrudere, quod propter memoriam reddentem & remittentem accipere putandum est. Hujus dubii solutio facilis est. Idem siquidem hic accidit quod oculo unam aliquam egregiam picturam intuenti, juxta quam circumpositæ sunt aliæ multæ ejusdem

eiusdem aut inferioris artificii. Directè & primariò illam unam contem-
 etur, & solam quidem si in illam sit
 intentus, sed ex obliquo & quasi per
 transennam etiam è reliquis quasdam
 potest subaspicere, propter citam e-
 jus & inconstantem volubilitatem.
 Picturæ quidē omnes ex æquo visui
 patentes pendent in pariete, & per eas
 nō stat, quin in finem æquæ ac supremā,
 pessimam æquæ ac optimam, unam
 æque ac plures oculus aspiciat, culpa
 oculi est, qui in unum non defigitur.
 Itā quidem memoria conservat om-
 nes imagines, & idola sincera & dif-
 ferita, nec unum magis quam aliud
 (si fuerit æquale impressionis artifi-
 cium) contemplationi subijcit. Diffe-
 rentia penes phantasiam est, quæ si
 summa fuerit attentio, planè nil præ-
 ter principale contemplationis ob-
 jectum percipit, ut sæpe quidem
 accidit, præcipuè in Melancholicis.
 Qui vero ob desultoriam phantasie
 levitatem, defectus ut plurimum est
 in debili attentione, idèò transcurrit
 & transvolat, ab una imagine ad aliā,
 & præter principalem ad aliarum
 juxta

juxta positarum speculationem. summâ suâ pernicitate se deflectit. Ubi etiam notandum est quod actus memorandi eò magis minùsve ordinati sunt & regulares, quò fortior aut debilior fuerit phantasia in attendendo, & sese ab una specie ad aliam deducendo. Aliquandò enim phantasia regulariter procedit, specieque in memoria depictas à prima ordine ad ultimam percurrit, præcipuè hoc accidit quidem in hominibus, tum meditantibus, tum reminiscantibus (ut post audiemus) tum etiam dormientibus, cum acta diei reperiuntur eodem ordine quo gesta sunt: vis enim & attentio phantasiæ in hominibus dirigitur fortè, & confirmatur à superiori facultate: aliquandò verò nullo ordine adhibito irregulariter fertur, ab una ad aliam, prout fors tulerit, levissimè transiliens. Quod in nobis ipsis experimur, dum res memoriâ recolimus, & in brutis vel maximè fieri verisimile est, cum phantasia eorum ab omni externo objecto & sensu præsentis necessitatis (à quibus posset ad unum ali-

quod

quod dirigi & determinari) libera phantasmatis præteritarum rerum contemplandis operam dar. Atq; sic quidem qualis sit specierum redditio five remissio à memoria ad phantasi-
am, aliquo modo ex dictis possumus intelligere, quæ à veritate haud longè abesse existimo, etsi, prout est in rebus ferè omnibus obscuritas summa, & humanæ mentis caligo proifus deploranda, plenè satisfacere non videntur. Nam adhuc quæri potest, quomodo fieri queat, ut cum phantasia sit velut oculus, memoria quasi picta tabula, illa in medio cerebri sita cõtempleatur effi-
m postica ejus parte collocatam sine mediis speciebus à memoria ad ipsam recurrentibus, & transmissis? Et præterea annon hæc in actione aliquod sit spirituum vario & celeri motu errantium officium? Sed de his infra dispiciemus de sedibus & locali distinctione harum facultatum, deq; earundem organica materialitate generalem speculationem inituri.

Impræsentiarum deveniamus ad discutiendam definitionem illam suprà traditam, de ipso memorandi a-
ctu,

tu, ex illa redditione, ut aiunt, oriundo. Hunc autem sic definiunt. **Cognitio rei cognita** ut antea cognita. Tunc enim actu recordamur, cum rem olim cognitam recognoscimus, idq; perceptis, tum primò actu ipso cognoscendi præterito, quem olim circa illud objectum exercebamus, nam scimus nos cognovisse, tum secundò tempore inter illum actum & præsentem recordationem intercedente, nam scimus nos olim cognovisse. Est siquidem duplex memoriæ objectum, primò remotum seu ultimum, scilicet res ipsa quam memoramus, in hanc enim ultimò terminatur memorandi actus. Secundò proximum, & hoc duplex, primò cognitio olim de objecto habita; secundò tempus à prima cognitione ad præsentem interlapsum. Jam quod hominem spectat, precul omni dubio est, ipsum & actum præteritum & tempus præterlapsum accuratè & distinctè percipere. Nam scimus nos, exempli gratia, tale aliquod dogma in concione audivisse & intellexisse, si mulieriam quor mensēs aut anni intercesserint, ex quo primū intellexi-

imus. Tota difficultas in brutis est, an ipsa quoque beneficio memoriae sensitivae tum suam olim habitam rei cognitionem, tum ipsam temporis praeteriti differentiam cognoscant. De utrisque breviter videamus; primo an sciant actum cognitionis & iudicii de objecto tempore praeterito à se exercitum, adeoque dici possunt scire se cognovisse? Hanc cognitionem brutis denegasse, duriusculum videtur esse, & à communi loquendi opinandique consuetudine nimium recedere, nec non ipsi experientiae reclamare. Canes siquidem dominis suis post longam absentiam redeuntibus blandiuntur statimque agnoscunt, utpote quos olim sibi amicos perspexerunt. Et nota est apud Gellium historia de Leone, qui quendam sibi ad pugnam, & praedam in circo objectum ut amicum novit & amplexus est, quoniam ante annos aliquot eundem sibi in spelunca ex spina claudo chirurgum senserat. In contrariam tamen sententiam it ratio. Nam supra ostensum est memoriam non esse facultatem cognoscitivam, & cum non cognoscat species sibi impressas

Noct. At.
Lib. 5. cap.
14.

pressas, multo minùs sciet actum judicii circa istas species ab alia facultate productum. Etsi dicamus tum phantasmata tum actum phantasiæ in ijs judicandis recipi & imprimi in memoria, non ideo sequitur hunc actum percipi & cognosci à memoria. Hoc enim est confundere operationes sensuum interiorum: Siquidem hoc pacto memoria dijudicaret ipsam dijudicationem phantasiæ. Cognoscere enim secundum illos actum dijudicationis, & sic memoria superior esset phantasiâ (saltem æqualis) non tantum in conservando, sed etiam in cognoscendo, quoniam ad præstantissimam operationem hujus, illa aliam in eodem genere superadjicit. Quinetiam his concessis, possemus verè dici ideo actu recordari, quia memoria judicat vel cognoscit phantasmam olim judicasse vel cognovisse. Quod quidem inauditum est, & fieri non potest. Nam hoc modo præripimus ipsi phantasiæ omnem in actu recordandi operationem, & otiosam facimus; siquidem sufficit sola memoria ad cognoscendam rem ut antea à phantasia cognitam,

nitam. Non existimo autem illos qui ponunt istam definitionem memoriz actualis velle excludere omnem phantaz concurrentem ad hunc actum perficiendum; etiam si satis obscure explicent, & ne explicent quidem cui tandem facultati istam definitionem assignant, an memoriz soli, vel memoriz & phantaz conjunctis. Si solam memorativam facultatem intelligant cum dicunt, memoria est cognitio rei cognitz; quid opus erit sermonibus de redditione, & Remissione specierum, à memoria ad phantaziam; tanquam de re ad actum memorandi necessariâ, cum phantazia in isto actu nihil habeat officii? Quod si conjunctas intelligunt rectè faciunt, si quidem actualis memoria, sive actus iste recordationis non est effectus ab una facultate productus, sed à duabus copulatis. In quo materiae, ut sic dicam, suppediatur à facultate memorativa, quatenus phantasmata & idola rerum recordandarum, in promptu conservat. Formale autem à Phantazia, quatenus istas species cognoscit ut prius cognitas. Res cognoscendæ sunt ex parte

parte memoriz, cognitio autem actualis à Phantasia originem ducit. Verùm hic alia nos urget difficultas. Si enim Phantasia sola (non excluso sensu communi) sit cognoscendi facultate prædita, & verò ipsa cognoscat rem antea cognitam. ut cognitam, non videntur hæc posse consistere cum superiori disputatione de reflexione facultatum purè sensitivarum super suum actum. Ibi enim negavimus sensum communem & phantasiam reflecti in se judicando de propriis actibus & operationibus, hic autem contra affirmatur, si dicamus phantasiam cognoscere rem ut cognitam: hoc enim impossibile est ut faciat, nisi ipse cognoscendi actus olim à se de re ista habitus rursùm cognoscatur. Et perinde est scire se scire, & scire se scivisse, temporis siquidem adjunctum facultatem non variat, nec operationem. Si igitur facultas organica, ut suprà ostensum est, actum suum præsentem non cognoscat, quomodo poterit in eundem præteritum reflecti? Hoc dubium videntes Conimbryenses, sic conati sunt solvere. Non esse opus inquiunt,

ut potentia suum actum abstractè
 sumptum liquidòve cognoscat, id e-
 nim soli immateriali facultati conce-
 ditur, sed sufficere percipere illum
 quodammodo, v. z, accessoria quadam
 ratione & concretè prout involvitur
 in perceptione rei cognitæ ut cogni-
 ta est. Qui modus reflectendi super
 proprium actum potentiis insidentibus
 organo conceditur. Sic illi. Quis
 verò sit ille modus ex hac responsione
 elicere hæud datur, qua vix afferri
 posse existimo magis obscuram, per-
 plexam, & involutam. Quàm enim
 non satisfaciunt hi termini (quoguo
 modo, quadam ratione, prout invol-
 vitur) in re tam subtilis consideratio-
 nis definienda: Potentia percipit ac-
 tum suum non abstractè sed concretè,
 hæc est, percipit rem cognitam, non
 ipsam cognitionem, vel utraque perci-
 pit confusè, neutra distinctè. At hoc
 planè confusum. Sciendum enim est,
 perceptionem rerum concretarum
 non includere confusionem; duas res
 percipimus, etsi non abstractas, ramen
 distinctas; neque accidens vel adjun-
 ctum confundimus cum subjecto, in-
 discriminatum

discriminatum sumendo quidlibet pro
quolibet: sed accidens consideramus
distinctè ut aliud quid à subiecto, etsi
concretè ut inhærens in subiecto.
Multò autem magis illi distincta cog-
nitio locum habet cùm res aliqua
concreta cognoscitur sub ratione for-
mali unius concretorum. Si enim cog-
nosco rem albam quatenus albam, ap-
paret manifestissimè, me illam ipsam
albedinem cognoscere, ut rem distin-
ctam, & naturâ aliam à suo subiecto.
Et ista cognitio principaliter termi-
natur in albedinem, non in subiectum.
Quarè cùm phantasia considerat rem
cognitam ut cognitam, ipsum ac-
tum cognitionis cognoscit, etsi non
separatum à re cognita (nec e-
nim hoc queritur) tamen certè di-
stinctum ab eadem; quod an fieri pos-
sit ambigitur maximè cum hæc sit
formalis ratio distinguens actum re-
cordandi ab omni actu cognoscendi,
quod in illo necessaria sit cognitio
cognitionis antecedentis, in hoc ve-
rò cognitio directa est & unica.

Ergo quod nunc difficilius aliis
iudicis prolaturum volo, hæc sen-

tio actualem in brutis memoriam non
 fieri per cognitionem rei cognitæ ut
 cognitæ, sed per nudam contemplati-
 onem speciei impressæ, ut rei objectæ;
 apprehendunt similitudinem inter
 speciem apud se in memoria servatam,
 & tem jam oculis subjectam, & inde
 hanc statim cognoscunt. Canis-do-
 minum redeuntem statim agnoscit,
 quia similem illum videt speciei ipsius
 in memoria suâ reconditæ. Est hæc
 cognitio non reflexa, sed comparata,
 quia enim phantasia judicat speciem
 ante impressam similem per omnia
 cum objecto jam præsentem, vel specie
 objecti præsentis jam recepta mo-
 mētocognoscit, & vel fugit vel ample-
 ctitur. Perinde quidem se habet bru-
 torum recordatio, ac si quis mihi cu-
 jusdam in turba stantis de facie au-
 tem ignoti picturam tradit. Ipse que-
 rere jussus circumfero picturam, tan-
 dem incurro in hominem, & itaq; in-
 ter picturam & hominem collatione,
 scio eum esse quæsitum. Sic bruta re-
 rum sensitarum imagines semper se-
 cum præsentem circumferunt, res au-
 tem ipsas aliquando quærunt, inter-
 dum

dum in eas fortuito incurrunt, utrovis modo agnoscunt, neutro verò cognitione reflexâ. Exemplo declaro. Leo ille Romæ medicum amicum suum in Circo fortè offendit, ex ilius præsentia excitatur phantasia ad specularandam ejus imaginem in memoria impressam & servatam; imaginem noscit, noscit etiam hominis & speciei similitudinem, hinc ipsum quoq; agnoscit, & propter eum ita afficitur sicut olim in spelunca afficiebatur. Hic nihil opus est reflexione, ut Phantasia cognoscat illam imaginem hominis se olim cognovisse, sed sufficit præsens intuitus imaginis & objecti, ad elicendam cognitionem requisitam. Phantasia Leonis contemplando novit imaginem amici, non contemplatur ut notam, illud directè facit, hoc reflexè non potuit, nec fuit necessarium: cum satis erat ad internoscendum amicum ejus noscere effigiem, non scire se aliquandò novisse. Deinde cum animalia bruta memoriæ beneficio res absentes quærunt, ut cum nidos & pullos repetunt, faciunt ista quidem quia harum rerum recordantur

tur. Sed negamus ea cognoscere se olim novisse has res ut ante sibi charas, utiles aut jucundas. Sed præsentis necessitate & naturali instinctu irritataphantasia contemplatur earum rerum imagines, non ut olim notas, sed in præsentiuiles, & inde excitatur appetitus ad earum prosecutionem, ducitur igitur sensu præsentis necessitatis, & utilitatis, non cognitionis præteritæ. Ubietiam notandum est maxime discrepare recordationem hominis à memoria animalis, tum quoad causas procatarcticas & proegumenas, tum quoad objectum & res recordatas, tum quoad consequentiã & effectus recordationis. Homo enim sive exciterur ab externo objecto, vel interna necessitate sive non. potest res omnes scire sive necessarias sive non, sive utiles sive inutiles, mente revolvare, sine aliqua commotione appetitû & locomotivæ. At vero brutum in rebus ad salutem suam non necessariis, necesse habet ut plurimum excitari ab ipso objecto præsentem, aliàs non recordatur, nec recordari curat. Et huiusmodi quidem rerum verisimile est

est brutū pauciores habere imagines
quia enim nullo molestiæ vel jucun-
ditatis sensu brutam mentem afficiunt
phantasia illa omosius & minus atten-
tè speculatur, ita ut evanidæ proflus
siant imagines. Rerum autem necessa-
riarum, & quarum ex instinctu naturæ
vel vehementi sensu jucunditatis &
molestiæ appetitus inest, præ sens ne-
cessitatis & ille instinctus bruti com-
mune facit. Et hujusmodi rerum recor-
dationem necessariò sequitur exci-
tatio appetitus & locomotivæ, nec in
ipsa cognitione se sistant, sed ad fugi-
dum vel sequendū rem moventur. Sic
de cognoscendo ipso cognitionis actu.

Veniamus secundo loco ad consi-
derationem temporis. An animal
brutum cognoscat tempus præterij-
tum, sciatq; se fecisse, vidisse, & novis-
se aliquid olim? Cujus dubij solutio
dependet ab explicatione quæstionis,
an bruta percipiant tempus? Tempe-
states suas quæq; bruta percipere ne-
mo dubitat, quod faciunt naturali in-
stinctu & alteratione quadam in tem-
peraturâ ad id tempus contingente
edocta. Sic norunt tempestates nidi-
candi

audiendi, pariendi, in has vel illas regiones ad volandi, redeundi &c. Difficulus est de χρόνος, illa scilicet affectione corporis phytici quâ in tempore esse, & à tempore mensurari dicitur, an hæc cadat sub notitia bruta? Supposito igitur cognitionem bruti animalis ultra res sensibiles non procedere; intellectuales verò minimè attingere; queritur jam an tempus in corpore naturali affectio sit sensibilis, an tantum intelligibilis? Quod non sit sensibilis omnino, aut si homini tantum, sic potest aliquo modo ostendi. Tempus, ut omnes distinguunt, 1. ex est, Internum & externum. Internum est ipsa essentiæ rei cujuslibet duratio à certo principio ad finem ex quo esse coeperit usque dum esse desinat. Jam nemo dubitaverit quin tempus in hac significatione prorsus sit quid insensibile, & ab intellectu solo perceptibile. Nec enim modus aliquis excogitari potest quo essentialis ista duratio sensum subear. Tempus externum est mensura motus, sive durationis alicujus corporis per motum corporis expressa illud positi. Hoc etiam tempus esse brutis

brutis insensibile sic patet. Si enim sentiat vel per se sentietur, vel per accidens. Quod per se, hoc est, per propriam speciem sentitur, illud est obiectum vel commune vel proprium, ut distinguit Arist. 2. de Anima. cap. 6. At tempus neque inter obiecta propria neq; communia recensetur. Est enim omnium de his obiectis tractantium profundum de tempore silentium, neq; etiam recenseri potest, Siquidem tempus propriam sui speciem sensibus ingerere nequit. Num igitur per accidens sentiat? Ita quidē Casmannus, memoria cog- *Psychol.*
noscit tempus, non formaliter, sed ac- *c. 23.*
cidentaliter, id est, cognoscit in hac circumstantia quod olim species fuit sensa & estimata. Quæ solutio & explicatio haud scio an cuiquam veritatis avido exploratori satisfaciet. Quid enim est scire tempus per accidens? an ita scire, quemadmodum obiectum unius sensus proprium cognoscitur ab alio sensu, v. g. dulcedo per accidens percipitur à visu, & accidentaliter video rem dulcem, quia huic colori talis annexitur dulcedo?

Hoc esse non potest, quia tempus nullius sensus est objectum proprium, at verò quod per accidens percipitur ab uno sensu, id per se percipitur ab alio. An verò ita percipere est, quemadmodum subiectum alicujus accidentis sensibilis, viz. substantia in qua inhaeret, dicitur sentiri? at hoc absurdum, cum tempus sit accidens. An ita denique quemadmodum Relatio à sensibus percipi dicitur aliquo modo. Et hoc planè modo percipitur, aut nullo. Tempus est relatio, quippe mensura, sic Logico-rum præstantissimi. Nulla autem relatio per se in sensus incutit, ergo nec tempus. At incutit, inquires, per accidens, benè habet. Quæro autem in quos sensus, an brutos, an humanos tantùm illos si dixeris, eadè concludo operâ, bovem cognoscere lapidem in agro limitaneum, non tantùm ut lapidem, sed ut limitem: canem quoque Socratem scire, non ut hominem tantùm, sed ut Xanthippes matrum. Hoc verò rectè afferberis; Existimo enim relationes ab hominis solius ut intellectu, ita sensu esse percipibiles

septibiles. Omne siquidem per acci-
dens reducendum est ad aliquod pe-
se, & quicquid cognoscitur per acci-
dens, idem cognosci debet per se, e-
tiam in eodem animali. Sic brutum
videndo dulcedinem rectè dicitur
sentire per accidens, quia idem bru-
tum per alium sensum percipit ean-
dem dulcedinem per se. Eodem mo-
do substantiæ omnes rectè statuun-
tur objectum sensuum humanorum
per accidens, quia eadem sunt ob-
jectum intellectus humani per se, Sic
relationes sentiuntur à nobis per
accidens, intelliguntur per se, Lapi-
dem per se video, limitem per acci-
dens, intelligo limitem per se non
sentio. In brutis verò quia deficit il-
la superior facultas, deficiet quoque
omnis substantiarum, & relationum
cognitio, & accidentalis illa quodam
modo quadam ratione cognitio si ad
calculus revocetur, apparebit esse
merè umbratilis, & nullius modi cer-
ti & explicabilis. Annon igitur dicen-
dum erit bruta non percipere tempus,
ideoq; nec temporis differentias cog-
noscere, illud si nesciant, has certè

ignorant. Atque ita canis, v.g. non tantum non sciet in particulari se ante tot dies vel menses aliquid egisse vel vidisse, sed ne in genere quidem illud olim se sensisse cognoscer. Quod illos quoque sensisse verisimile est, qui dubitandum duxerunt, utrum si non esset anima, esset tempus. Nam non putandum est. illos quære utrum tolleretur tempus, sublatâ animâ sensitivâ, sed an esset ulla ejus existentia, non dato intellectu. Adcò necessariam inter tempus & intellectum dependentiam, tum quoad essentiam temporis (in quo errarunt fortasse) tum quoad ejus apprehensionem & distinctam perceptionem (quod verum est) ponendam esse existimaverunt.

FINIS.
